

DELIKTYNĖS IR SUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS KONKURENCIJOS SPRENDIMO BŪDAI

EVELINA IVANAUSKIENĖ

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės justicijos institutas
El. p. evelina.ivanauskiene@gmail.com

Straipsnis pateiktas 2015 m. sausio 19 d.,
parengtas spausdinti 2015 m. gruodžio 18 d.

DOI: 10.13165/JUR-15-22-2-06

Santrauka. Straipsnyje pateikiama deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka, pristatomi pagrindiniai doktrinoje nurodomi ir užsienio valstybėse taikomi deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai, t. y. įstatymo konkurencija, reikalavimo konkurencija ir reikalavimo normų konkurencija. Straipsnyje nurodomas šių konkurencijos sprendimo būdų pagrindimas, taip pat identifikuojami didžiausi trūkumai. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimas yra pagrįstas tuo, kam esant konkrečiai situacijai yra suteikiama pirmenybė: nukentėjusiojo asmens apsaugai, suteikiant jam teisę reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, ar sutarties laisvės ir sutarties privalomumo principams, pagrindžiant sutarčių teisės ir atitinkamai sutartinės atsakomybės viršenybę. Nacionalinės doktrinos ir teismų praktikos analizė leidžia daryti išvadą, kad Lietuvoje, net ir esant aiškiai išreikštai konkurencijos negalimumo pozicijai, vis dėlto nėra bendro ir konceptualiai pagrįsto deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo. Ryškėja tendencija konkurencijos situacijai taikyti įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, prioritetą teismo iniciatyva suteikiant deliktinei atsakomybei, ar net reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdą.

Reikšminiai žodžiai: deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija, reikalavimo konkurencija, reikalavimo normų konkurencija, sutartinė atsakomybė, deliktinė atsakomybė.

Ivadas

Europos valstybių teisės sistemų istorinė raida gerokai skiriasi, tačiau, neatsižvelgiant į šiuos skirtumus, kiekvienai iš jų yra būdingi prievolių atsiradimo pagrindai: sutartis ir deliktas, atitinkamai sutartinė ir deliktinė civilinė atsakomybė. Ne išimtis ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – LR CK), jo 6.245 straipsnio 2 dalyje taip pat įtvirtintas civilinės atsakomybės dualizmas, nurodant, kad civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių: sutartinė ir deliktinė. Tradiciškai yra teigiama, kad sutartinė atsakomybė taikoma sutarties šalims, kai nevykdoma ar netinkamai vykdoma sutartis, o deliktinė atsakomybė atsiranda dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais. Teisės doktrina ir teismų praktika patvirtina, kad egzistuoja deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos situacijos, kai tie patys neteisėti veiksmai gali būti kvalifikuojami tiek kaip sutarties pažeidimas, tiek kaip deliktas, todėl galima taikyti ir sutartinę, ir deliktinę atsakomybę. Pavyzdžiui, jeigu asmuo padaro žalą išsinuotam automobiliui, toks poelgis gali būti pripažįstamas tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu. Jeigu žala padaroma taksi keleiviui, šie neteisėti veiksmai taip pat gali būti kvalifikuojami tiek kaip deliktas dėl asmens kūno neliečiamumo pažeidimo, tiek kaip sutartinio įsipareigojimo dėl netinkamai suteiktų paslaugų pažeidimas. Tokiais atvejais kyla keletas esminių klausimų. Pirma, ar reikalavimai dėl sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo yra savarankiški ir egzistuoja atskirai, o nukentėjęs asmuo turi pasirinkimo teisę? Antra, ar vienas reikalavimas turi prioritetą kito atžvilgiu, taip apribodamas šalių teisę rinktis? Jeigu deliktinės ir sutartinės atsakomybės taikymo sąlygos ir teisiniai padariniai skiriasi, tada civilinės atsakomybės konkurencijos problema tampa itin reikšminga. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos situacijas bei jų sprendimo būdus analizavo ir juos grindė nemažai užsienio teisės mokslininkų. Išsamiai šią temą nagrinėjo H. Koziolas, A. Kleinas, N. Hoffmannas, L. Heckendorfas, P. H. Schlechtriemas, M. van Rossumas, G. Kegelis, M. Immenhauseris ir kiti autoriai. Tačiau nacionalinei doktrinai trūksta konceptualios deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos ir jos sprendimo būdo analizės, atsižvelgiant į Lietuvos teisinį reguliavimą, taip pat ir į užsienio valstybių doktriną bei praktiką. Anot S. Selelionytės-Drukteinienės, „Lietuvos teisės moksle kol kas nėra atlikta išsamių tyrimų konkurencijos problematikos klausimais.“ Tai papildomai pagrindžia nagrinėjamos temos aktualumą. Šio straipsnio *tikslas* – remiantis doktrina ir užsienio valstybių patirtimi, pateikti deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos

sprendimo būdų analizę ir, atsižvelgiant į Lietuvos teisinį reguliavimą bei teismų praktiką, įvertinti deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo prielaidas Lietuvoje. Tyrimo objektas – sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdo identifikavimas analizuojant doktriną, teisinį reguliavimą ir teismų praktiką. Atliekant tyrimą, duomenys renkami dokumentų analizės metodu, o šių duomenų analizei taikytas kokybinės turinio analizės, sisteminis ir lyginamasis teisės metodai.

1. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurenciją apibrėžiančių sąvokų įvairovė

Nacionalinėje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nagrinėjamam reiškiniui apibrėžti vartojamos sąvokos: „deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“¹ arba „civilinės atsakomybės rūšių konkurencija“². Vokiečių ir austrų teisės mokslininkai konkurencijos situaciją apibrėžia kaip „reikalavimo konkurenciją“ (vok. *Anspruchskonkurrenz*), „reikalavimo pagrindo konkurenciją“ (vok. *Anspruchsgrundlagenkonkurrenz*), „reikalavimo teisės normų konkurenciją“ (vok. *Anspruchsnormenkonkurrenz*), „įstatymo konkurenciją“ (vok. *Gesetzeskonkurrenz*)³, „ieškinių konkurenciją“ (angl. *concurrency of actions*)⁴ ar net „sutartinių ir deliktinių ieškinio pagrindų koliziją“ (vok. *Kollision vertraglicher und ausservertraglicher Haftungsgründe*)⁵. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos terminu doktrinoje apibrėžiama situacija „dėl tos pačios žalos atlyginimo sutarties pažeidimo ir delikto pagrindu“⁶, t. y. galimas reikalavimas tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Tik faktinės aplinkybės, atitinkančios sutarties pažeidimą

¹ MIKELĖNAS, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: *Justitia*, 1995, p. 51; SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. Vilnius: *Justitia*, 2008, 1(57), p. 2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D. V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.*, bylos Nr. 3K-3-520/2012 m.

² MIZARAS, V. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Iš: Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos (mokslinių straipsnių rinkinys)*. Vilnius: *Justitia*, 2007, p. 57.

³ KLEIN, A. *Konkurrenz und Auslegung*. Berlin: Duncker&Humblot GmbH, 1997, p. 15–16; SCHLECHTRIEM, P. H. *Vertragsordnung und ausservertragliche Haftung*. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1972, p. 46.

⁴ VON BAR, C., et al. *The Interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe. A Comparative Study*. Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2004, p. 189.

⁵ OFTINGER, K. *Schweizerisches Haftpflichtrecht*. Erster Band: Allgemeiner Teil. Zürich: Schulthess Polygrafischer Verlag, 1995, p. 682.

⁶ KLEIN, A., *op. cit.*, p. 11.

ar deliktą, dar nereiškia sutartinės ar atitinkamai deliktinės atsakomybės taikymo. Kiekvienoje nacionalinėje teisės sistemoje įstatymų leidėjas turi diskrecijos teisę nustatyti skirtingas sąlygas, kurioms esant dėl sutarties pažeidimo yra taikoma sutartinė, o dėl delikto – deliktinė atsakomybė. Todėl galima situacija, kad dėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumų konkrečiu atveju sutartinė atsakomybė galės būti taikoma, o deliktinė, esant toms pačioms faktinėms aplinkybėms, – ne, ir priešingai. Pavyzdžiui, jeigu sutartinė atsakomybė yra taikoma nesant kaltės, o deliktinei atsakomybei kaltės sąlyga yra reikalinga, jos nenustačius nebus pagrindo taikyti deliktinę atsakomybę, nors sutartinė atsakomybė, esant toms pačioms faktinėms aplinkybėms, galės būti taikoma ir nesant kaltės. Arba jeigu deliktinei atsakomybei yra nustatytas ilgesnis ieškinio senaties terminas negu reikalavimui dėl sutartinės atsakomybės taikymo, jį praleidus sutartinė atsakomybė negalės būti taikoma, o deliktinė – galės. Šie pavyzdžiai rodo, kad net jeigu faktinės aplinkybės leidžia pateikti reikalavimą ir dėl sutartinės, ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo, dar nereiškia, kad tenkinamos abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygos ir kad jos abi gali būti tinkamos konkrečiai situacijai. Civilinės atsakomybės rūšys galėtų konkuruoti nebent tada, jeigu būtų nustatytos jų abiejų taikymo sąlygos. Kita vertus, būtent aplinkybė, kad ieškovas pareikšdamas reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo gali išvengti jam nepalankių sutartinės atsakomybės sąlygų, ir priešingai, yra vienas iš svarbiausių nagrinėjamos temos probleminių aspektų. Konkurencija prasideda anksčiau, negu yra nustatoma, ar konkrečiai situacijai gali būti taikoma sutartinė ar deliktinė atsakomybė, t. y. konkurencija yra jau reikalavimo taikyti civilinę atsakomybę pareiškimo metu. Pavyzdžiui, doktrinoje yra nurodoma, kad „tarp sutartinių ir deliktinių reikalavimų egzistuoja vadinamoji <...> reikalavimų konkurencija“⁷ arba „sutarties pažeidimas pagrindžia tiek sutartinį, tiek deliktinį reikalavimą dėl žalos atlyginimo“⁸. Konkurencijos situacijos sprendimo būdas pirmiausia yra susijęs su atsakymu į klausimą, ar reikalavimai dėl sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo gali egzistuoti greta, ar vienas iš jų turi pirmumo teisę ir atima galimybę pareikšti kitą. Dėl nurodytų priežasčių, mūsų nuomone, tikslesnė sąvoka yra ne civilinės atsakomybės rūšių, bet reikalavimo dėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija⁹.

⁷ ZIRLICK, B. *Freizeichnung von der Deliktshaftung*. Haftungsbeschränkung und -ausschluss im ausservertraglichen Bereich. Bern: Stämpfli Verlag AG Bern, 2003, p. 17.

⁸ VON BAR, C. *Gemeineuropäisches Deliktsrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996, p. 417.

⁹ Atsižvelgiant į tai, kad nacionalinėje doktrinoje ir teismų praktikoje nagrinėjamajam reiškiniui apibrėžti yra vartojama deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka, ji toliau bus vartojama ir šiame straipsnyje.

2. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimas: doktrina ir užsienio valstybių praktika

Teisės doktrinoje yra siūlomi šie deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai: reikalavimo konkurencija (vok. *Anspruchskonkurrenz*), įstatymo konkurencija (vok. *Gesetzeskonkurrenz*), reikalavimo normų konkurencija (vok. *Anspruchsnormenkonkurrenz*)¹⁰.

2.1. Reikalavimo konkurencija

Reikalavimo konkurencija (griežtoji arba laisvoji, vok. *strenger oder freier*) abu reikalavimus dėl žalos atlyginimo laiko nepriklausomais ir egzistuojančiais atskirai. Šis konkurencijos sprendimo būdas reiškia, kad yra galimas daugiau negu vienas reikalavimo pagrindas ir nukentėjęs asmuo turi pasirinkimo teisę¹¹. „Abu reikalavimai dėl žalos atlyginimo yra savarankiški <...>, kiekvienam reikalavimui taikomos jo teisinės pasekmės ir sąlygos, taip pat ieškinio senaties terminas“¹², t. y. jeigu esant konkurencijos situacijai reiškiamas reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės taikymo, galioja sutartinės atsakomybės taisyklės, jeigu reiškiamas reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės – deliktinės atsakomybės taisyklės¹³. Griežtoji reikalavimo konkurencija suteikia nukentėjusiajam asmeniui teisę rinktis, kuri reikalavimą reikšti, bet tik vieną iš jų. Laisvoji reikalavimo konkurencija nukentėjusiajam asmeniui leidžia reikšti abu reikalavimus ir vieno iš jų pareiškimas neatima galimybės pateikti kito.

Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo pagrindas – teisinio priežastingumo taisyklė (vok. *juristische Kausalität*): jeigu yra tenkinamos teisės normos taikymo sąlygos, yra taikoma teisės norma ir joje nurodyti teisiniai padariniai. Šis teiginys laikytinas teisės aksioma, be jo neįsivaizduojamas teisės normų taikymas¹⁴.

¹⁰ Dėl ribotos šio straipsnio apimties aptarsime tik pagrindinius deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdus.

¹¹ VON BAR, C., *et al.*, *supra* note 10, p. 198.

¹² Pavyzdžiui, dėl stipriai chloruoto tiekiamo vandens sugenda konservuojami agurkai. Konservavimo įmonė patiria žalos. Galima civilinė atsakomybė tiek dėl delikto, tiek dėl sutarties pažeidimo. SCHELLHAMMER, K. *BGB Allgemeiner Teil und gesamtes Schuldrecht mit Nebengesetzen*. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 1999, p. 406.

¹³ KLEIN, A., *supra* note 9, p. 15–16.

¹⁴ Šį teiginį patvirtina teisės teorijos mokslas, analizuodamas teisės normos struktūrą. Prof. habil. dr. A. Vaišvila vadovėlyje „Teisės teorija“ nurodo, kad teisės normos „struktūrą galima išreikšti formule: „jei..., tai..., priešingu atveju“: Jei įvyksta tam tikri teisiniai faktai – gyvenimo aplinkybės (hipotezė), tai santykio dalyviai turi elgtis taip ir taip (dispozicija), priešingu atveju jų teisės bus atitinkamai siauriamos ar likviduojamos (sankcija)“. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Ketvirtasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2014, p. 268.

Minėtoji teisinio priežastingumo taisyklė civilinės atsakomybės teisiniuose santykiuose reiškia, kad jeigu yra padaromas deliktas ar pažeidžiama sutartinė prievolė, konkretų teisinį santykį reguliuojančių teisės normų pagrindu atsiranda pareiga atlyginti nukentėjusiajam asmeniui padarytą žalą (nuostolius). Civilinės atsakomybės dualizmas šį teiginį tikslina taip: jeigu tų pačių faktinių aplinkybių sudėtis atitinka ir sutarties pažeidimo, ir delikto požymius, gali būti taikomos ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės teisės normos, t. y. gali būti reiškiamas reikalavimas ir dėl sutartinės, ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo. Reikalavimo konkurencija yra pagrįsta neribotu teisinio priežastingumo taisyklės taikymu¹⁵: faktinių aplinkybių ir teisinių padarinių teisėtumo vertinimas reikalauja nustatyti veiksnių atitiktį visoms teisės normoms, kurios reguliuoja konkretų teisinį santykį.

Kokie yra neribotos reikalavimo konkurencijos pripažinimo pavojai? Pirma, deliktų teisė gali gerokai apriboti sutarčių teisės taikymą. Tai ypač aktualu tuo atveju, jeigu šalys sutartimi apribojo civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, todėl „būtų nesąžininga visais atvejais taikyti sutarties šaliai atsakomybę, neatsižvelgiant į šalių susitarimo turinį, ypač tada, kai reikšdamas ieškinį dėl deliktinės atsakomybės ieškovas gali išvengti jam nepalankių sutarties sąlygų“¹⁶. Nukentėjęs asmuo gali pasirinkti reikšti reikalavimą taikyti deliktinę atsakomybę dėl jam palankesnių šios atsakomybės taikymo sąlygų, ilgesnio ieškinio senaties termino ir pan. Šiuo konkurencijos sprendimo būdu ypač abejojama sudarant verslo sandorius, kai šalys paskirsto komercinę riziką ir detalizuoja tarpusavio išsipareigojimų turinį.

Antra, dvigubo žalos atlyginimo pavojus. Jeigu nukentėjęs asmuo turi teisę reikšti ir sutartinį, ir deliktinį reikalavimą dėl tos pačios žalos atlyginimo, esant abiejų šių reikalavimų patenkinimo sąlygoms, civilinė atsakomybė atliks ne žalos kompensavimo, bet baudimo funkciją¹⁷. Tokiu atveju nukentėjusiajam asmeniui bus atlyginta ne tai, ko jis neteko, bet dvigubai daugiau, suteikiant galimybę žalą patyrusiam asmeniui praturtėti žalą padariusio asmens sąskaita. Ši kritika yra skirta

¹⁵ Teisės doktrinoje yra autorių, kurie neigia teisinio priežastingumo taisyklės taikymą konkurencijos problemai spręsti. Pavyzdžiui, S. Zitelmannas skiria prigimtinių bei teisinių priežastingumą ir teigia, kad teisės normos faktinės sudėties ir teisinių padarinių atveju kalbame apie teisinį priežastingumą, kuris yra įstatymo leidėjo diskrecija. Kitų autorių nuomone, prigimtinio ir teisinio priežastingumo taisyklės skirtumas reiškia, kad sąlyginis abstrakčių faktinių aplinkybių ir teisinių padarinių santykis nėra prigimtinis įstatymas, tačiau žmogaus sukurtas ryšys. Yra galimos šio ryšio išimtys, bet jos turėtų būti ypač pagrįstos. KLEIN, A., *supra* note 9, p. 19–20.

¹⁶ LOUBSER, M. M. Concurrence of Contract and Delict. *Stellenbosch Law Review*, 1997, p. 126.

¹⁷ Apie civilinės atsakomybės funkcijas žr. KOZIOL, H. *Grundfragen des Schadenersatzrechts*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2010, p. 75.

labiau laisvajai reikalavimo konkurencijai, kai nukentėjęs asmuo turi teisę reikšti ir sutartinį, ir deliktinį reikalavimus dėl žalos atlyginimo, o vieno jų pareiškimas neatima galimybės pareikšti kitą¹⁸. Tačiau, mūsų nuomone, šis argumentas nėra pagrįstas. Teismui patenkinus vieną reikalavimą ir priteisus žalos atlyginimą, jos nebelykia, todėl ta apimtimi, kiek kitas reikalavimas dėl tos pačios žalos atlyginimo atitinka jau patenkintąjį, naujas reikalavimas turėtų būtų atmetas.

Teisės doktrinoje yra pateikiama siūlymų, papildančių reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą. Pavyzdžiui, A. Kleinas nurodo, kad „sąlyginis faktinės sudėties ir teisinių padarinių ryšys bus išsaugotas, jeigu bus pripažinta, kad kelis konkuruojančius reikalavimus gali reguliuoti viena ir ta pati siaura teisės norma, kuri iš pirmo žvilgsnio dėl savo sisteminės padėties galėtų būti priskirta tik vienam reikalavimui“¹⁹. Atsižvelgiant į teisės normos lingvistinę analizę, jos kilmę, ginamus interesus, interpretuojama (aiškinama) teisės norma, siekiant atsakyti į klausimą, ar šia norma yra ketinta reguliuoti daugiau konkuruojančių reikalavimų, ar siauresnius padarinius numatanti teisės norma gali būti taikoma ir kitam reikalavimui? Pavyzdžiui, atsakomybę ribojanti sutarčių teisės norma gali būti laikoma turinti deliktų teisės požymių ir taikoma deliktų teisei. Jeigu konkuruojantys reikalavimai numato skirtingus teisinius padarinius, norma, kuri minėtųs padarinius apibrėžia siauriau, yra aiškinama atsižvelgiant į platesnes teises pasekmes numatančią teisės normą²⁰. Iš pradžių kiekvienam reikalavimui yra taikomos jo taisyklės (t. y. sutartinės arba deliktinės atsakomybės), taip išsaugant reikalavimų savarankiškumą, ir tik nustačius, kad, pavyzdžiui, sutarčių teisės norma esant konkrečiai situacijai gali būti aiškinama kaip turinti deliktų teisės požymių, taikoma iš pirmo žvilgsnio kitą reikalavimą reguliuojanti norma. Šis aiškinimas, kai ta pati taisyklė galioja tiek sutarčių, tiek deliktų teiseje, nepaneigia laisvosios reikalavimo konkurencijos. Toks reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas užtikrina, kad pareiškus bet kokį reikalavimą bus taikomi tie patys teisiniai padariniai, išvengiant dvigubo žalos atlyginimo pavojaus, t. y. tie patys teisiniai padariniai tiesiog gali turėti dvejopą pagrindą (sutarties pažeidimą ir deliktą). Šis konkurencijos sprendimo būdas gali būti kritikuojamas, nes nėra aiškių kriterijų, kaip nustatyti atsakomybės ribojimo, jos išplėtimo, ieškinio senaties terminų taikymą kitos rūšies reikalavimui.

Reikalavimo konkurencija, kaip sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdas, yra taikoma Vokietijoje, Šveicarijoje ir daugelyje

¹⁸ SCHLECHTRIEM, P. H. *Vertragsordnung und ausservertragliche Haftung*. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1972, p. 34.

¹⁹ Pagal KLEIN, A., *supra* note 9, p. 20.

²⁰ *Ibid.*, p. 24.

kitų valstybių. Vokietijoje pripažįstama, kad sutartinė ir deliktinė atsakomybė gali koegzistuoti²¹, t. y. pagal Vokietijos teismų praktiką, nukentėjęs asmuo pats nusprendžia, koks yra jo reikalavimo pagrindas, ir pasirenka jam palankesnės civilinės atsakomybės rūšies taikymą. Šveicarijoje taikoma grynoji sutartinių ir deliktinių reikalavimų konkurencija (vok. *echte Anspruchskonkurrenz*), kuri reiškia, kad „dėl kiekvieno reikalavimo turi būti sprendžiama savarankiškai, atsižvelgiant į jo sąlygas, turinį ir teisinius padarinius“²², t. y. nukentėjęs asmuo gali reikšti abu reikalavimus dėl žalos atlyginimo. Jeigu vienas reikalavimas bus patenkintas, tada tiek, kiek sutampa abu reikalavimai, yra atmetama kito reikalavimo patenkinimo galimybė.

2.2. Įstatymo konkurencija

Įstatymo konkurencija reiškia, kad vienam reikalavimui turėtų būti suteikiama pirmenybė ir jis išstumia galimybę reikšti kitą. Panašiai kaip specialiosios ir bendrosios teisės normos konkurencijos atveju siauresnio pobūdžio reikalavimas atmeta bendresnį. N. Hoffmanno teigimu, „paprastai reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės taikymo turi pirmenybę reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės taikymo atžvilgiu“²³, t. y. jeigu dėl tos pačios žalos gali būti pareiškiama tiek deliktinio, tiek sutartinio pobūdžio reikalavimai, tada deliktinės atsakomybės taikymą dėl savo specialaus pobūdžio atmeta sutarčių teisė, kuriai deliktų teisės atžvilgiu suteikiama *lex specialis* reikšmė. Šis konkurencijos sprendimo būdas grindžiamas teiginiu, kad sutartiniai santykiai eliminuoja galimybę taikyti deliktinę atsakomybę, nes sutartyje šalys gali numatyti visus galimus tarpusavio reikalavimus ir, kitaip negu numato deliktų teisė, paskirstyti rizikos dėl žalos prisiėmimą. Tokiu atveju deliktų teisės (*bendrosios normos*) taikymas neatitiks konkrečios situacijos faktinių aplinkybių ir šalių valios, nurodytos sutartyje (*specialioji norma*).

Vertinant šio konkurencijos sprendimo būdo pagrįstumą, būtina nustatyti, ar sutartis (*sutarčių teisė*) iš tikrųjų gali būti laikoma *lex specialis* deliktų teisės atžvilgiu. Ar reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės taikymo atmeta galimybę reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, kuris gali būti daugiau ar

²¹ VAN ROSSUM, M. Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective. *European Review of Private Law*, 1995, 4, p. 550.

²² ZIRLICK, B., *supra* note 13, p. 17.

²³ HOFFMANN, N. *Die Koordination des Vertrags- und Deliktsrechts in Europa*. Eine rechtsvergleichende Untersuchung zum Kollisionsrecht, Sachrecht und zum UN-Kaufrecht. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, p. 32; KLEIN, A., *supra* note 9, p. 15.

mažiau palankus žalą padariusiajam ar nukentėjusiajam asmeniui? Teisės teorijoje nurodoma, kad „specialioji teisės norma priimama remiantis bendrąja norma, jai neprieštaruoja ir skirta bendrosios normos imperatyvams konkretinti, plėtoti, atsižvelgiant į reguliuojamų visuomeninių santykių specifiką“²⁴, atitinkamai bendroji norma „formuluoja bendrąją elgesio taisyklę, yra taikoma neribotam subjektų ratui ir nustato specialiųjų normų formulavimo kryptį ir metodą. Jos turiniui plėtoti gali būti kuriamos specialiosios normos“²⁵. Specialioji teisės norma apima visus bendrosios teisės normos požymius ir numato bent vieną iš specialiųjų požymių. Deliktinės atsakomybės taikymo pagrindas yra teisės norma, kuria nustatoma, kad asmuo, pažeidęs kito asmens absoliučias teises²⁶, turi atlyginti jam padarytą žalą. Jeigu šią normą laikysime bendrąja, specialioji jos atžvilgiu galėtų būti formuluojama taip: asmuo, pažeidęs iš sutarties kylančias absoliučias kito asmens teises, turi atlyginti jam padarytą žalą²⁷. Tačiau šis teiginys nėra teisingas. Sutartinės atsakomybės taikymo pagrindas yra kita norma: asmuo, pažeidęs sutartinę prievolę, t. y. kitos sutarties šalies iš sutarties kylančias reliatyviasias (santykines) teises, turi atlyginti sutarties šaliai padarytą žalą. Mūsų nuomone, sutarčių teisė negali būti laikoma *lex specialis* deliktų teisės atžvilgiu, nes reguliavimo apimtis nesutampa: sutartinė atsakomybė yra nustatyta už sutarties pažeidimus (santykinių teisių pažeidimą), o deliktinė – taikoma dėl delikto (absoliučių teisių pažeidimo). Teisės teorijoje nurodoma, kad jei „teisės normų reguliavimo sritys yra visiškai skirtingos, šios normos viena kitos atžvilgiu nėra nei bendrosios, nei specialiosios – šis kriterijus joms tiesiog negali būti taikomas“²⁸. Tarp sutarčių ir deliktų teisės

²⁴ VAIŠVILA, A., *supra* note 20, p. 293.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Pagal subjektų apibrėžtumą ir teisinio santykio turinį visi civiliniai teisiniai santykiai yra skirstomi į absoliučiuosius ir santykinius. Absoliučiosios teisės galioja kiekvieno asmens atžvilgiu, o reliatyviosios (santykinės) iš esmės galioja vieno asmens arba daugelio tiksliai apibrėžtų asmenų atžvilgiu. „Absoliutiniuose teisiniuose santykiuose teisę turinčiam subjektui, pavyzdžiui, autoriui, savininkui, įpareigoti visi vadinamieji tretieji asmenys, iš jų bet kas gali pažeisti teisę turinčio asmens subjektinę teisę. Santykinių teisių subjektui, pavyzdžiui, nuomos prievolėje, paprastai atsako tiksliai apibrėžti asmenys: nuomininkas arba nuomotojas – priklauso nuo to, kuris iš jų privalo vykdyti pareigas ar pažeidė subjektines teises.“ BARANAUSKAS, E., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 136–137.

²⁷ „Teisės norma gali būti bendroji ar specialioji tik kitos teisės normos atžvilgiu, o atskirai paimta viena teisės norma negali būti nei bendroji, nei specialioji, nes nėra su kuo palyginti jos reguliavimo srities. Todėl galima teigti, kad teisės normos priskyrimas bendrosioms ar specialiosioms priklauso nuo to, su kokiomis teisės normomis ji yra lyginama.“ BAUBLYS, L., *et al. Teisės teorijos įvadas*. Antrasis leidimas. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 314.

²⁸ BAUBLYS, L., *supra* note 33, p. 315.

nėra bendrosios ir specialiosios teisės normos santykio, nes sutartinę atsakomybę pagrindžianti norma nekonkretinta bendrosios ir neapima jos reguliavimo srities, priešingai – ji laikytina atskira ir savarankiška. Sutarties pažeidimo faktinė sudėtis negali būti laikoma tikslinančia delikto faktinę sudėtį, nes sutarties pažeidimas – sutartinės prievolės neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas, o deliktas – absoliučių teisių pažeidimas, dėl kurio padaryta žalos. Teigiant priešingai, kiekvienas sutarties pažeidimas turėtų būti laikomas deliktu. Netinkamas sutartinės prievolės įvykdymas ar jos neįvykdymas (vėlavimas laiku pristatyti prekę, nekokybiškas darbų atlikimas ir pan.) turi atskirą savo taikymo sritį. Dėl šios priežasties sutartinė atsakomybė, kuri taikoma už reikalavimo teisių pažeidimus, negali išstumti deliktinės atsakomybės, kuri skirta absoliučių teisių gynybai, ir priešingai. Būtent faktinės sudėties ir taikymo srities skirtumai paneigia galimybę remiantis bendrosios ir specialiosios normos konkurencijos sprendimo taisyklėmis išspręsti deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos situaciją.

Jeigu tarp sutarčių ir deliktų teisės nėra subordinacijos, nėra ir pagrindo vienos iš civilinės atsakomybės rūšių laikyti viršesne kitos atžvilgiu, priešingai – sutarčių ir deliktų teisės yra dvi atskiros prievolių teisės ir civilinės atsakomybės instituto dalys, o sutarčių teisė nėra deliktų teisės dalis. Subordinacijos santykio pripažinimas leistų teigti, kad kiekvienas sutarties pažeidimas visada yra ir deliktas, nes sutartinė atsakomybė apima visus deliktinės atsakomybės požymius ir dar nustato papildomų. Tačiau toks teiginys nėra teisingas.

Ar įstatymo konkurencija galėtų būti sprendžiama pirmenybę suteikiant ne sutarčių, bet deliktų teisei? Žalos sveikatai ir mirties atveju paprastai teikiamas prioritetas deliktinei atsakomybei, net ir egzistuojant sutartiniams santykiams. Pavyzdžiui, net jeigu yra sudaroma sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sutartis, dėl neteisėtų veiksmų, susijusių su kūno sužalojimu ar mirtimi, paprastai gali būti reiškiamas reikalavimas tik dėl deliktinės atsakomybės taikymo.

Įstatymo konkurencija yra pripažįstama ir taikoma Prancūzijoje, kur ji vadinama *non-cumul*²⁹. Jeigu egzistuoja sutartiniai santykiai, gali būti taikoma tik sutartinė atsakomybė, net jeigu pažeidžiamos absoliučios teisės ir vertybės³⁰. Generalinio delikto principas minėtoje šalyje sukuria prielaidas išplėsti deliktinės

²⁹ Ši sąvoka kritikuotina, nes ji labiau tinkama apibrėžti draudimą sujungti reikalavimus, negu draudimą rinktis vieną iš reikalavimų.

³⁰ IMMENHAUSER, M. *Das Dogma von Vertrag und Delikt. Zur Entstehungs- und Wirkungsgeschichte der zweigeteilten Haftungordnung*. Köln: Böhlau Verlag GmbH&Cie, 2006, p. 34. Vis dėlto šiuo klausimu doktrinoje nėra bendros nuomonės.

atsakomybės taikymo sritį, kiekvieną sutarties pažeidimą laikant deliktu, o *non-cumul* to daryti neleidžia. Šis konkurencijos sprendimo būdas grindžiamas sutarties laisvės principu, nes sutarties šalių abipusiai įsipareigojimai ir atsakomybė už jų pažeidimą yra išsamiai nustatyti sutartimi³¹. *Non-cumul* doktrina Prancūzijoje netaikoma tada, jeigu pažeidimo padariniai yra ypač sunkūs ar padaryta žalos asmeniui. Jeigu civilinis ieškinys pareiškiamas per baudžiamąjį procesą, taip pat yra galimas tik deliktinės atsakomybės taikymas³².

2.3. Reikalavimo normų konkurencija

Reikalavimo normų konkurencija reiškia, kad „jeigu faktinės aplinkybės gali būti tiek reikalavimo dėl sutartinės atsakomybės, tiek dėl deliktinės atsakomybės pagrindu, galimas tik vienas reikalavimas, kurio sąlygos ir teisiniai padariniai yra atskirų šių reikalavimų taikymo teisinių pasekmių kombinacija“³³. Toks reikalavimas nebus nei grynai sutartinis, nei deliktinis, bet sutartinis ir deliktinis. Šiuo atveju tarpusavyje konkuruoja tik teisės normos. Pavyzdžiui, teismas turi nuspręsti, ar konkrečiai situacijai reikia taikyti teisės normą, kuri nustato dešimties metų ieškinio senaties terminą sutartinei atsakomybei taikyti, ar teisės normą, kuri nustato trejų metų ieškinio senaties terminą deliktinei atsakomybei taikyti. Šis deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdas leidžia išvengti dvejopų reikalavimų dėl tos pačios žalos atlyginimo, taip pat dvigubo proceso, tačiau yra kritikuojamas dėl aiškių kriterijų, kuriais remiantis konkrečiai teisės normai turėtų būti suteikiama pirmenybė, nebuvimo³⁴. Pavyzdžiui, jeigu sutartinė ir deliktinė atsakomybė nustato skirtingus ieškinio senaties terminus, kaip nuspręsti, kuri terminą taikyti? Tokiu atveju siūloma vertinti konkrečios situacijos dalyvių (nukentėjusiojo ir žalą padariusio asmens) interesų pusiausvyrą, taip pat pažeistą vertybę³⁵, ir išsiaiškinti, ar yra pagrįsta taikyti ilgesnį ieškinio senaties terminą, kuri nustato deliktų teisė, ir pan.

³¹ LOUBSER, M. M., *supra* note 22, p. 118.

³² Pabrėžtina, kad šiuo atveju nukentėjusiajam asmeniui yra suteikiama teisė rinktis civilinės atsakomybės rūšį, t. y. baudžiamajame procese ieškovas gali rinktis ir reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, bet civiliniame procese jis neturi šios pasirinkimo teisės ir yra galimas reikalavimas tik dėl sutartinės atsakomybės taikymo. Pagal HOFFMANN, N., *supra* note 29, p. 61–62.

³³ KLEIN, A., *supra* note 9, p. 44.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Nuo kūno sužalojimo turėtų būti labiau saugoma negu nuo žalos nuosavybei padarymo. Sveikata ir kūno neliečiamumas yra didesnės vertybės už nuosavybę.

Žymus Austrijos deliktų teisės mokslininkas H. Koziolas teigia, jog iki šiol Vokietijoje ir Austrijoje buvo laikomasi pozicijos, kad arba reikalavimai dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo egzistuoja atskirai vieni nuo kitų (vok. *Anspruchskonkurrenz*), arba yra tik vienas ieškinys, turintis kelis pagrindus (vok. *Anspruchsnormenkonkurrenz*)³⁶. H. Koziolas tvirtina, kad yra patikimiau ne taikyti atskirus konkuruojančius ieškinio pagrindus, bet nustatyti bendrą ieškinio pagrindą. Jeigu esant konkrečiai situacijai yra galimas ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taikymas, tačiau šių civilinės atsakomybės rūšių teisinis reguliavimas nesutampa, negalimas izoliuotas nei deliktinės, nei sutartinės atsakomybės taikymas³⁷. H. Koziolo nuomone, tokiu atveju pareiga atlyginti žalą negali būti vertinama tik pagal sutartinės arba tik pagal deliktinės atsakomybės taisykles, taip pat nėra dviejų konkuruojančių reikalavimo teisės normų, bet yra žala, kuri gali būti atlyginta pagal jai tinkamą teisės normų kompleksą, ir jos vienintelės gali būti taikomos konkrečiai situacijai³⁸. Teismo užduotis – iš atskirų teisės normų sudaryti derinį, kuris atitiktų konkrečios situacijos faktines aplinkybes³⁹. Tarp šalių susiklostančių prievolių teisinių santykių įvairovė ir platus rūpestingumo pareigos turinys lemia, kad kai kurių atvejų negalima griežtai priskirti nei sutartinei, nei deliktinei atsakomybei⁴⁰. Todėl reikia įvertinti tarp šalių susiklosčiusių teisinių santykių intensyvumą ir nustatyti, kokios kiekvienos iš civilinės atsakomybės rūšių taisyklės galėtų būti taikomos, t. y. turi būti ieškoma tinkamo abiejų sričių normų derinio. Šis konkurencijos sprendimo būdas kritikuojamas kaip vienpusiškas ir nepagrįstas. N. Hoffmannas nurodo, kad „daugeliu atveju sutarčių ir deliktų normos žymiai skiriasi, todėl jų koordinacija atrodo neįmanoma“⁴¹. Be to, kokiais kriterijais remiantis nustatyti, kad konkrečiai situacijai taikomas sutartinės, o ne deliktinės atsakomybės ieškinio senaties terminas⁴²?

³⁶ KOZIOL, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, p. 102.

³⁷ KOZIOL, H., *supra* note 23, p. 102.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Tarpinei sričiai priskirtini šie atvejai: įsipareigojimo padovanoti neįvykdymas, *culpa in contrahendo*, finansų tarpininko atsakomybė investuotojui, atsakomybė iš sutarčių, kurių ginamoji galia nukreipta į trečiuosius asmenis, atvirų erdvių ir įrenginių valdytojų (savininkų) atsakomybė ir kiti atvejai.

⁴¹ HOFFMANN, N., *supra* note 29, p. 37.

⁴² Lietuvoje yra nustatyti vienodi ieškinio senaties terminai tiek reikalavimui dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės pareikšti.

3. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės sprendimas Lietuvoje: doktrina ir teismų praktika

3.1. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos draudimas

Nacionalinėje doktrinoje yra pareikšta nuomonė, kad „Lietuvos deliktų teisėje nepripažįstama civilinės atsakomybės rūšių konkurencija“⁴³, t. y. reikalavimai ir dėl sutartinės, ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo negali egzistuoti kartu. Šį teiginį patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT), 2012 m. gruodžio 7 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-520/2012, nurodęs, kad „pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima. Civiliniame kodekse aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada deliktinė civilinė atsakomybė“⁴⁴. Tai yra pirmoji⁴⁵ LAT nagrinėta civilinė byla, kurioje įvardijama, kad deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija Lietuvoje negalima. Įdomu ir tai, kad minėtoje nacionalinėje doktrinoje ir teismų praktikoje aiškiai išreikšta konkurencijos negalimumo pozicija neatitinka doktrinoje siūlomų ir užsienio valstybių taikomų konkurencijos sprendimo būdų. Kita vertus, teismų praktikos analizė parodė, kad nacionalinėje doktrinoje ir minėtoje LAT 2012 m. gruodžio 7 d. nutartyje nurodytos pozicijos nepatvirtina kitos LAT nutartys, kuriose galime išvelgti tiek įstatymo konkurencijos, tiek reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdus.

3.2. Įstatymo konkurencija Lietuvoje

Kaip jau minėta, įstatymo konkurencija tiek doktrinoje, tiek šį konkurencijos sprendimo būdą taikančioje Prancūzijoje yra grindžiama sutarčių teisės pirmenybe deliktų teisės atžvilgiu, sutarčių teisei suteikiant *lex specialis* reikšmę deliktų

⁴³ MIZARAS, V., *supra* note 8, p. 57.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D.V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc.*, bylos Nr. 3K-3-520/2012 m.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 12 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Rolvika“ v. UAB LVS ir AB DnB NORD bankas*, bylos Nr. 3K-3-90/2010 m., nurodoma, kad Lietuvos teisėje laikomasi vadinamojo *non-cumul* principo, kuris reiškia, kad asmuo neturi teisės pasirinkti, kuri ieškinį reikšti. Tačiau šioje nutartyje nėra įvardijamas deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos terminas, taip pat neargumentuojama, kad konkreti situacija atitinka konkurencijos situacijos kriterijus. Nutartyje kalbama apie sutarčių ir (ar) deliktų teisės normų nustatytų gynimo būdų santykį su nepagrįsto praturtėjimo institutu.

teisės atžvilgiu. Nei doktrinoje, nei ši konkurencijos sprendimo būdą taikančiose valstybėse nekvėstionuojama, kad sutarties pažeidimo ir delikto faktinės aplinkybės gali sutapti, t. y. neatsižvelgiama į tai, kad sutarties pažeidimas ir deliktas turi aiškius atsiradimo pagrindus, iš esmės neginčijamas konkurencijos situacijos galimumas⁴⁶.

LR CK 6.245 straipsnio 3 dalyje teigiama, kad sutartinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, o to paties straipsnio 4 dalyje nurodoma, kad deliktinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesujususi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais. Šių teisės normų lingvistinė analizė leidžia daryti prielaidą, kad nėra deliktinės atsakomybės, jeigu žala yra susijusi su sutartiniais santykiais. Kita vertus, galbūt ši LR CK norma leidžia kalbėti apie sutartinės atsakomybės prioritetą tuo atveju, jeigu žala yra susijusi su sutartiniais santykiais, taikant įstatymo konkurencijos sprendimo būdą ir pirmenybę suteikiant sutartinei atsakomybei.

Nagrinėjant LAT praktiką ryškėja tendencija taikyti įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, bet pirmenybę, priešingai negu nurodoma ši konkurencijos sprendimo būdą pagrindžiančioje doktrinoje ir negu taikoma Prancūzijoje, ir net negu sudaro prielaidas LR CK 6.245 straipsnio 4 dalis, suteikiama deliktinei atsakomybei. Pavyzdžiui⁴⁷, LAT 2003 m. rugsėjo 17 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-823/2003, nurodė, kad „ieškovo pareikštas reikalavimas atlyginti nuostolius yra susijęs su šalis siejusių sutartinių įsipareigojimų viena kitos atžvilgiu vykdymo tinkamumu, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad padarytų nuostolių atsiradimas kildinamas iš įstatymu numatytos atsakovo pareigos netinkamo vykdymo, tarp šalių kilęs ginčas kvalifikuotinas ginču dėl deliktinės atsakomybės taikymo (LR CK 6.263 str. 1 d.)“⁴⁸. Atsakovas, pažeisdamas ūkio ministro 1999 m. rugsėjo 22 d. įsakymu

⁴⁶ Priešingai, aplinkybė, kad sutartinė ir deliktinė prievolės yra atskiros ir nepriklausomos, yra reikalavimo konkurencijos sprendimo pagrindas, suteikiantis teisę pareikšti abu reikalavimus, nes vienas neturi įtakos kitam būtent dėl jų savarankiškumo.

⁴⁷ Ribota straipsnio apimtis neleidžia pateikti detalios nacionalinės teismų praktikos analizės.

⁴⁸ Su atsakovu buvo sudaryta elektros energijos tiekimo pieno perdirbimo cechui sutartis. Sutarties 4.2 punkte numatyta, kad tiekėjas gali nutraukti vartotojui elektros energijos tiekimą, jei sąskaita už per praėjusį laikotarpį sunaudotą elektros energiją neapmokama iki kito mėnesio 15 dienos. Ieškovas gavo pirmą atsakovo raštišką išpėjimą, kad būtina padengti susidariusį įsiskolinimą, priešingu atveju bus nutrauktas energijos tiekimas. Apmokėjęs įsiskolinimą iš dalies, ieškovas gavo antrą išpėjimą apie esantį įsiskolinimą ir dėl to gresiantį energijos tiekimo nutraukimą. Po pakartotinio išpėjimo ieškovas dar kartą iš dalies sumažino įsiskolinimą atsakovui. Šis, neįspėjęs ieškovo, nutraukė elektros energijos tiekimą. Dėl tokių atsakovo veiksmų ieškovas patyrė nuostolių, kuriuos sudarė sugedusių pieno produktų vertė, ►

Nr. 319 patvirtintų Elektros energijos vartojimo taisyklių 46 punktą, neišpėjo ieškovo ne mažiau kaip prieš 10 dienų apie elektros energijos tiekimo sutarties nutraukimą dėl jo vėlavimo laiku atsiskaityti už elektros energiją. Žala šioje civilinėje byloje buvo susijusi su sutartiniais santykiais, tačiau LAT, į tai neatsižvelgdamas ir nepaisydamas paties ieškovo prašymo taikyti sutartinę atsakomybę, savo iniciatyva kvalifikavo teisinį santykį ir taikė deliktinę atsakomybę. Tokia Teismo išvada leidžia teigti, kad vis dėlto esant sutartiniais santykiams yra galimas deliktas ir civilinės atsakomybės rūšių konkurencija sprendžiama pirmenybę Teismo iniciatyva⁴⁹ teikiant ne sutartinei, o deliktinei atsakomybei.

Sprendami dėl profesionalų (notarų, antstolių, gydytojų, finansų tarpininkų ir pan.) atsakomybės klientui, teismai taip pat taiko deliktinės atsakomybės taisykles, nors negalima vienareikšmiškai teigti, kad žala esant šioms situacijoms nėra susijusi su sutartiniais santykiais ir negalimas reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės taikymo. Delikto atveju žalą padariusio ir nukentėjusiojo asmens nesieja niekas, išskyrus žalos padarymo faktą⁵⁰, t. y. iki neteisėtų veiksmų delikto atveju nukentėjęs asmuo neturi reikalavimo teisės. Sutartinei atsakomybei taikytino LR CK 6.256 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad jeigu sutarties vykdymas vienai iš šalių yra ir profesinė veikla, ši šalis privalo vykdyti sutartį ir pagal tai profesinei veiklai taikomus reikalavimus. Šio straipsnio komentare teigiama, kad „tinkamą sutartinės prievolės įvykdymą apibrėžia ne tik sutartis, bet ir tam tikrą profesinę veiklą reglamentuojančios normos ir taisyklės, jeigu skolininkas veikia kaip profesionalas. Pavyzdžiui, gydytojas yra profesionalas“⁵¹. Šie teiginiai sudaro prielaidą, kad profesionalų atsakomybės atveju galėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė. Vis dėlto LAT 2014 m. balandžio 28 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje

◀ išlaidos produkcijai utilizuoti, pieno perdirbimo įrenginiams dezinfekuoti, produkcijos pakuotės vertė ir įmonės darbuotojams mokamas atlyginimas už tą laikotarpį, kai ieškovo cechą nustojo veikti dėl atsakovo kaltės. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Ermilas“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, bylos Nr. 3K-3-823/2003 m.

⁴⁹ Iš LAT nutarties teksto neaišku, kokios rūšies civilinę atsakomybę prašė taikyti ieškovas. Pirmosios instancijos teismas šioje byloje atsakovui taikė sutartinę atsakomybę.

⁵⁰ VON BAR, C., *et al.*, *supra* note 10, p. 25. Deliktų teisės pagrindiniais elementais, kurie iš esmės yra pripažįstami visose teisinėse sistemose, turėtų būti laikoma deliktų teisės funkcija kompensuoti žalą ir aplinkybę, kad tarp nukentėjusiojo ir žalą padariusio asmens iki teisės pažeidimo neegzistuoja sutartiniai santykiai. VON BAR, C. *The Common European Law of Torts*. Volume One. Oxford: Clarendon Press, 2003, p. 2–3.

⁵¹ BAKANAS, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius, Justitia, 2003, p. 357.

Nr. 3K-3-226/2014, sprendamas dėl civilinės atsakomybės taikymo profesionalui – finansų tarpininkui, kuris informavo investuotojus apie būtinybę pasirašyti naują sutartį, o to nepadarius – galimą kai kurių investavimo paslaugų teikimo apribojimą, nurodyta, kad deliktinės atsakomybės taikymas finansų tarpininkui turėtų būti grindžiamas bendrojo pobūdžio finansų tarpininko pareigomis: profesiniu rūpestingumu ir lojalumu, kai tarp šalių egzistuoja fiduciariniai (pasitikėjimo) santykiai. Greta šių viešosios teisės akto nuostatų ir tiek, kiek joms neprieštarauja, papildomai taikytinos privatinės teisės normos, reglamentuojančios atsakovo pareigas elgtis rūpestingai ir sąžiningai esant tiek sutartiniais (CK 6.200 straipsnis), tiek ir nesutartiniais santykiais (CK 1.5, 6.263 straipsniai)⁵². Teisėjų kolegija sprendė, kad finansų tarpininkas, susiklosčius tokiai situacijai, turėjo patarti, kaip išformuoti (parduoti) investuotojo portfelį, arba pasirūpinti, kad šis būtų perduotas kitam finansų tarpininkui, tačiau to nepadarė, todėl konstatuotina jo kaltė pažeidus įstatyme ir LR CK 6.263 straipsnyje įtvirtintą profesinio rūpestingumo pareigą⁵³, t. y. teismas nusprendė, kad šiai situacijai taikytina deliktinė atsakomybė. Atkreiptinas dėmesys, kad ieškovai nurodė, jog dėl atsakovo neteisėtų veiksmų ir sutartinių prievolių pažeidimo patyrė tiesioginių nuostolių sumokėję už netinkamai teiktas paslaugas⁵⁴. Nors ieškovai prašė taikyti sutartinę atsakomybę, teismai savo iniciatyva pasirinko deliktinę. Dėl plataus LR CK 6.263 straipsnio taikymo, neatsižvelgiant į LR CK 6.245 straipsnio 4 dalį, kurioje nustatyta, kad deliktinė atsakomybė taikoma dėl žalos, kuri nesujusi su sutartiniais santykiais, finansų tarpininko atsakomybės atveju taip pat kyla sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacija. Ši LAT nutartis dar kartą patvirtina, kad Lietuvoje sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija vis dėlto galima ir teismo iniciatyva sprendžiama deliktinės atsakomybės naudai.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *E. V., J. V. v. AB „Swedbank“*, bylos Nr. 3K-3-226/2014 m.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ E. V. nuo 2007 m. iki 2010 m. nepagrįstai sumokėjo atsakovui 50 864,41 Lt, o J. V. – 34 721,53 lito. Atsakovo valdomo ieškovų turto vertės sumažėjimas nuo 2007 m. vasario 2 d. iki 2011 m. birželio 1 d. taip pat pripažintinas ieškovų nuostoliais (745 039,01 Lt), nes jie, neturėdami galimybės kontroliuoti AB „Swedbank“ valdomų akcijų fondų ir negalėdami gauti informacijos iš atsakovo, atitinkamai negalėjo imtis priemonių, kad vertybinių popierių portfelio vertė nesumažėtų. Dėl atsakovo suklaudinimo ieškovai taip pat patyrė netiesioginių nuostolių, nes negavo pajamų, kurias būtų gavę, jeigu būtų investavę į Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinius popierius, t. y. 4,154 proc. nuo 1 502 037,95 Lt investicinio portfelio vertės už laikotarpį nuo 2007 m. vasario 2 d. iki 2011 m. birželio 15 d., iš viso – 463 646,78 lito.

Teismų praktikoje ir doktrinoje pripažįstama, kad bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei yra deliktinė⁵⁵, grindžiama bendrųjų (LR CK 2.87 straipsnis) ir specialiųjų teisės normų, reglamentuojančių valdymo organo ar jo nario pareigas, pažeidimu. Vadovą ir jo vadovaujamą įmonę sieja pasitikėjimo santykiai, nuo pat tapimo bendrovės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus⁵⁶. LAT nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2012, nurodyta, kad „daugelis administracijos vadovo teisių ir pareigų atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu“⁵⁷. Vis dėlto sunku paneigti, kad bendrovę ir jos vadovą sieja sutartiniai santykiai⁵⁸, o teisės aktai nenustato, kad vadovo atsakomybės atveju turėtų būti taikoma tik deliktinė atsakomybė. Dėl itin plačios generalinio delikto (LR CK 6.263 str.) sampratos nacionalinėje teismų praktikoje vadovo atsakomybės bendrovei atveju taip pat kyla sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacija, kuri teismo iniciatyva išsprendžiama deliktinės atsakomybės naudai. Bendrovės ir jos vadovo nesieja tik žalos padarymo faktas, o dar iki žalos padarymo tiek bendrovė, tiek jos vadovas turi abipusių įsipareigojimų. Įmonės ir jos vadovo sutartyje gali būti numatyti atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo atvejai už bendrovei padarytą žalą, gali būti detalizuotas vadovo pareigų turinys (pavyzdžiui, numatant pareigą pasiekti tam tikrus finansinius rodiklius), numatytos netesybos už netinkamą įsipareigojimų vykdymą ir pan., tačiau taikant deliktinę atsakomybę į šiuos susitarimus gali nebūti atsižvelgta.

Kitoje civilinėje byloje buvo analizuojama situacija, kai negyvenamojo pastato panaudos sutartimi ieškovė perdavė atsakovui gamybos cechą šio veiklai (žuvims rūkyti). Atsakovas įsipareigojo naudotis pastatu pagal sutartį, griežtai laikytis sandėliavimo, aplinkos apsaugos, gaisrinės saugos ir kitų jo veiklai keliamų reikalavimų; kompensuoti panaudos davėjui žalą, padarytą pastatui dėl jo kaltės. Kilus gaisrui, sudegė pastato stogas, perdangos, dalis gamybos patalpų, šaldymo

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Limantra“ v. N. G., bylos Nr. 3K-3-130/2011.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ ir kt. v. V. G. ir kt., bylos Nr. 3K-7-124/2014 m.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., bylos Nr. 3K-7-444/2009 m.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.

įranga. LAT 2012 m. liepos 3 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-358/2012, analizuodamas šią situaciją nurodė, kad, sprendžiant dėl žalos, padarytos gaisro metu, atlyginimo, atsižvelgiant į gaisro kilimo priežastį, pastato savininkui (valdytojui) gali būti taikoma tiek griežtoji atsakomybė (pagal CK 6.266 straipsnį), tiek ir atsakomybė bendraisiais pagrindais, kai reikalaujama visų civilinės atsakomybės sąlygų (tarp jų ir kaltės) LR CK 6.263 straipsnio pagrindu⁵⁹. Šiuo atveju sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija taip pat išspręsta, teismo iniciatyva prioritetą teikiant deliktinei atsakomybei, nors ieškovas, remdamasis sutartimi, prašė atlyginti jam padarytą žalą.

Apibendrinami šiame poskyryje pateiktas LAT nutartis galime daryti išvadą, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija galima, ir teismų praktikoje iki šiol⁶⁰ ji buvo sprendžiama pirmenybę teismo iniciatyva teikiant deliktinei atsakomybei. Pabrėžtina naujausia LAT praktika, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą negalima, tačiau pirmenybę jau teikiama ne deliktinei, bet sutartinei atsakomybei. LAT 2015 m. sausio 30 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-88-684/2015 (buvo sprendžiama dėl banko civilinės atsakomybės taikymo neprofesionalių investuotojų atžvilgiu, kurie, nepaisydami egzistuojančių sutartinių santykių, dėl informavimo pareigos pažeidimo prašė taikyti deliktinę atsakomybę), nurodyta, kad *non-cumul* principas, įtvirtintas CK 6.245 straipsnio 4 dalyje, draudžia taikyti deliktinę civilinę atsakomybę tarp šalių esant sutartiniais santykiams⁶¹.

⁵⁹ Nagrinėjamoju atveju pastato gaisro priežastis ta, kad atsakovas naktį paliko be priežiūros veikiančias rūkyklas, o gaisrą sukėlė iš kietojo kuro krosnies dūmtraukio išlėkusi kibirkštis, kuri pateko į gamybinio pastato palėpę.

⁶⁰ T. y. iki šio straipsnio parengimo (2015 m. sausis).

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *G. K., V. T. v. AB DNB bankas* (bylos Nr. 3K-3-88-684/2015). Teismo argumentacija šioje byloje neleidžia daryti vienareikšmiškos išvados dėl to, koks deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdas taikomas. LAT šioje nutartyje patvirtina, kad Lietuvoje negalima deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija, nes yra taikoma *non-cumul*. Priešingai, negu iki šiol galiojusioje teismų praktikoje, teisėjų kolegija taip pat nurodo, jog „apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai vertino, kad nagrinėjamoje byloje atsakovo atsakomybė turėtų kilti pagal deliktinės atsakomybės taisyklės, nes finansų tarpininko atsakomybė klientui yra sutartinė“. Šie teiginiai leidžia daryti prielaidą, kad toliau teismas nagrinės ieškovo reikalavimo pagrįstumą atsižvelgdamas į sutarčių teisės normas, tačiau toliau nutartyje nurodoma, kad „šioje konkrečioje byloje faktinės aplinkybės yra tokios, kad ieškovai, galiojant sutartims su atsakovu, nusprendė ginti savo teises pagal deliktinės atsakomybės taisyklės“, ir vertinama, ar konkrečiai situacijai gali būti taikoma deliktų teisės norma, reglamentuojanti mišrios kaltės institutą. LAT, nurodęs, kad Lietuvoje taikoma *non-cumul*, toliau analizuojamoje nutartyje teigia, kad „atsižvelgiant į ieškovų pasirinktą savo teisių ►

3.3. Reikalavimo normų konkurencija Lietuvoje

Atsižvelgiant į tai, kad LAT 2014 m. balandžio 28 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-226/2014, nurodyta, jog finansų tarpininkui taikytina deliktinė atsakomybė, aktualūs yra LAT 2014 m. lapkričio 12 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-489/2014, pateikti išaiškinimai. Šioje nutartyje, priimant sprendimą dėl finansų tarpininko atsakomybės, teigiama, kad „išvados dėl įstatyme nustatytų bendrųjų rūpestingumo pareigų tikslaus turinio konkrečios investavimo paslaugų sutarties šalims turėtų būti daromos tik įvertinus tokios sutarties pobūdį, teisių ir pareigų paskirstymą jos nuostatuose. <...> Atsižvelgiant į ginčo sutarties specifiką, kliento savarankiškų investavimo sprendimų priėmimo praktiką, darytina išvada, kad atsakovas veikė tinkamai, todėl nėra pagrindo konstatuoti, jog jis neįvykdė bendrosios pareigos sąžiningai, teisingai ir profesionaliai veikti“⁶². Ar ši Teismo išvada leidžia manyti apie reikalavimo normų konkurenciją, kai nėra taikoma nei sutartinė, nei deliktinė atsakomybė, bet dviejų atsakomybės rūšių teisės normų kombinacija?

3.4. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdo nustatymo prielaidos Lietuvoje

Apibendrinami analizuotą nacionalinę doktriną ir teismų praktiką galime daryti išvadą, kad Lietuvoje nėra konceptualiai pagrįsto deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo, nors net iš šiame straipsnyje nurodytų

◀ gynimo būdą, šioje konkrečioje byloje taikytina ne CK 6.282 straipsnio 1 dalis (dėl didelio nukentėjusiojo neatsargumo) kaip pagrindas sumažinti priteistinus nuostolius ieškovams, bet bendroji civilinės atsakomybės taisyklė dėl paprasto nukentėjusiojo neatsargumo (CK 6.253 straipsnio 5 dalis, CK 6.248 straipsnio 4 dalis). Priešingas šių normų aiškinimas neatitiktų CK 1.5 straipsnio 4 dalies reikalavimų, nes neproporcingai pažeistų atsakovo teises – ieškovams pasirinkus savo reikalavimo teisiniu pagrindu deliktinę atsakomybę, atsakovas vienašališkai prarastų teisę į nuostolių sumažinimą dėl paprasto ieškovų neatsargumo, kuris būtų galimas pagal sutartinės atsakomybės taisykles.“ LAT netaikė 6.259 straipsnio, reglamentuojančio kreditoriaus kaltės įtaką skolininko sutartinei atsakomybei, todėl galime daryti prielaidą, kad atsakovui taikyta deliktinė atsakomybė. Mūsų nuomone, tokia teismo argumentacijos eiga leidžia kalbėti apie reikalavimo konkurencijos arba reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdą, kai nukentėjusiajam asmeniui suteikiama teisė reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniams santykiams, tačiau šio reikalavimo pagrįstumas vertinamas atsižvelgiant į sutarčių teisės normas ir neleidžiama išvengti nukentėjusiajam asmeniui nepalankių sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų bei teisiųjų padarinių. Kol kas tai tik pavieniai atvejai, todėl negalime daryti kategoriškos išvados dėl šio konkurencijos sprendimo būdo taikymo nacionalinėje teismų praktikoje.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje *A. C. v. AB „SEB bankas“*, bylos Nr. 3K-3-489/2014 m.

nutarčių analizės akivaizdu, kad deliktinės ir sutartinės konkurencijos situacijos Lietuvoje galimos. Pavieniai teismų sprendimai netrukdo spresti, kad ryškėja bendra tendencija – esant konkurencijos situacijoms teismai savarankiškai kvalifikuoja teisinį santykį ir prioritetą teikiamas deliktinei atsakomybei. Iš esmės neinvestuojant šio konkurencijos sprendimo būdo, pasigendama deliktinės atsakomybės prioriteto sutartinės atsakomybės atžvilgiu Lietuvoje pagrindimo. Deliktų teisė galėtų būti laikoma *ordre public*, kuriai sutarčių teisė negali prieštarauti ar jos keisti, tačiau vieni iš esminių civilinių teisinių santykių reglamentavimo principų yra sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, teisėtų lūkesčių principai (LR CK 1.2 straipsnis), kurie leidžia teikti pirmenybę sutarčių teisei ir atitinkamai sutartinei atsakomybei. Deliktinės atsakomybės prioriteto nepagrindžia nei lingvistinė LR CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalių analizė, nei sisteminė civilinės atsakomybės instituto teisės normų analizė: LR CK 6.245–6.255 straipsniuose pateiktos bendrosios tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei taikytinos teisės normos, LR CK 6.256–6.262 straipsniai skirti sutartinei atsakomybei, o LR CK 6.263–6.291 straipsniuose reglamentuojama deliktinė atsakomybė. Taigi LR CK struktūra ir lingvistinė analizė leidžia kalbėti apie sutartinio ir deliktinio reikalavimo savarankiškumą arba sutartinio reikalavimo prioritetą deliktinio reikalavimo atžvilgiu.

Kita vertus, deliktinės atsakomybės prioritetą iškelia šiuos probleminius klausimus: pirma, kadangi neaišku, dėl kokių priežasčių deliktinei atsakomybei yra teikiamas prioritetas, sunku apibrėžti kriterijus ir atvejus, kada deliktų teisė turi viršenybę sutarčių teisės atžvilgiu. Antra, sutartimi šalys gali paskirstyti tarpusavio riziką už būsimą žalą, nustatyti atsakomybės apribojimus ar susitarti dėl atsakomybės netaikymo. Ar toks sutarties šalių susitarimas turės įtakos deliktinei atsakomybei? Doktrinoje pasitaiko nuomonių, be to, tokios praktikos laikomasi ir Vokietijoje, kad sutartyje numatyti atsakomybės apribojimai turi apimti ir deliktinę atsakomybę⁶³. Kita vertus, šalys gali sukonkretinti prievolės turinį. Ar, taikant deliktinę atsakomybę, bus į tai atsižvelgta? Trečia, nei doktrinoje, nei užsienio valstybių praktikoje nėra konkretaus atsakymo, kokios apimtys yra galimas visiškas grynai ekonominio pobūdžio žalos⁶⁴ atlyginimas taikant deliktinę atsakomybę, ar grynai ekonominio pobūdžio interesų gynyba yra išimtinai tik sutarčių teisės sritis? Ketvirta, deliktinės atsakomybės

⁶³ Pagal KLEIN, A., *supra* note 9, p. 63.

⁶⁴ Tai žala, kuri nėra tiesiogiai susijusi su ieškovo asmeniu ar nuosavybe ir turi įtakos tik ieškovo piniginei. Šioje sąvokoje žodis „grynai“ turi esminę reikšmę. BUSSANI, M., *et al. Between Contract and Tort: Pure Economic Loss in Europe. Iš: Comparative Remedies for Breach of Contract*. Cohen, N.; McKendrick, E. (eds.). Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005, p. 191–192.

prioritetas itin abejotinas verslo sandorių atveju. Jeigu deliktinei atsakomybei teikiamas prioritetas, netaikytina LR CK 6.256 straipsnio 4 dalyje numatyta verslininko atsakomybės nesant kaltės sąlyga. Penkta, deliktinės atsakomybės prioritetas iš esmės paneigia sutartinės atsakomybės poreikį ir leidžia kalbėti apie civilinės atsakomybės suvienodinimą, atsisakant civilinės atsakomybės dualizmo.

Apibendrinę doktrinoje ir užsienio valstybių praktikoje pateikiamus konkurencijos sprendimo būdus galime daryti išvadą, kad konkurencijos sprendimo būdas priklauso nuo to, kam yra teikiamas prioritetas: ar nukentėjusiojo asmens apsaugai, ar privačiai autonomijai. Jeigu prioritetas teikiamas nukentėjusiojo asmens apsaugai, jam leidžiama rinktis reikalavimo pagrindą. Tada nukentėjęs asmuo gali reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, siekdamas išvengti sutartimi nustatytą atsakomybės ribojimą ir vadovaudamasis nukentėjusiajam asmeniui palankesne deliktų teise. Nukentėjusiojo asmens teisių apsauga pagrindžia šio teisę rinktis taikytinos civilinės atsakomybės rūšį, bet ne besąlyginį deliktinės atsakomybės prioritetą. Jeigu pirmenybė teikiama privačiai autonomijai, konkurencijos situacija gali būti sprendžiama pirmenybę suteikiant sutarčių teisei, vadovaujantis sutarties privalomumo ir sutarčių laisvės principais. Nė viename iš nagrinėtų ir doktrinoje siūlomų konkurencijos sprendimo būdų, priešingai negu Lietuvoje, pirmenybė nėra besąlygiškai teikiama deliktinei atsakomybei.

Išvados

1. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija yra situacija dėl tos pačios žalos atlyginimo sutarties pažeidimo ir delikto atveju, t. y. galimas reikalavimas tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo.
2. Nustatant deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdą, reikia nuspręsti, kam turi būti teikiamas prioritetas: nukentėjusiojo asmens apsaugai, suteikiant teisę pasirinkti jam palankiausią civilinės atsakomybės rūšį, ar privačiai autonomijai, pirmenybę suteikiant sutarčių teisei ir sutartinei atsakomybei.
3. Reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas yra pagrįstas reikalavimų dėl sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo nepriklausomumu. Nukentėjęs asmuo turi teisę rinktis reikalavimo pagrindą. Šis konkurencijos sprendimo būdas sulaukė daugiausia pritarimo tiek doktrinoje, tiek užsienio valstybių praktikoje.

4. Įstatymo konkurencijos sprendimo būdas yra pagrįstas subordina-cijos santykiu, teikiant prioritetą vienai civilinės atsakomybės rūšiai. Kvestionuotinas pirmenybės suteikimas sutarčių teisei, remiantis *lex specialis* taisyklės taikymu, nes tarp sutarčių ir deliktų teisės nėra bendrosios ir specialiosios teisės normos santykio.
5. Reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdas pripažįsta tik vieną reikalavimą dėl tos pačios žalos atlyginimo, kuri deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos atveju sudaro deliktų ir sutarčių teisės normų derinys.
6. Nors nacionalinėje doktrinoje ir teismų praktikoje yra pareikšta nuomonė, kad Lietuvoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija negalima, teismų praktikos analizė patvirtino, kad konkurencijos situacijos egzistuoja, bet jos, neatsižvelgiant į pavienius atvejus, yra sprendžiamos nei doktrinoje, nei užsienio valstybių praktikoje netaikomu sprendimo būdu, prioritetą teikiant deliktinei atsakomybei. Vis dėlto lingvistinė ir sisteminė LR CK analizė leidžia daryti prielaidą dėl sutartinių ir deliktinių prievolių savarankiškumo, pagrindžiant reikalavimo konkurencijos sprendimo būdą arba sutartinės atsakomybės prioritetą deliktinės atsakomybės atžvilgiu, ir sudaro prielaidas taikyti įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, pirmenybę suteikiant sutartinei atsakomybei.

SOLUTIONS OF THE CONCURRENCE BETWEEN DELICTUAL AND CONTRACTUAL LIABILITY

EVELINA IVANAUSKIENĖ

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The main focus of this article is to examine issues common to legal systems and doctrine, where concurrence between breach of contract and delict is recognised, to identify certain general trends and to make some general conclusions. A number of approaches have evolved in doctrine and different legal systems for determining whether between parties to a contract a delictual action is available as an alternative or cumulatively to a contractual action. There are the following competing legal categories: Gesetzeskonkurrenz, which means, that one rule excludes the application of the other by operation of law. According to Anspruchskonkurrenz (concurring claims)*

the distinct bases can be relied on by the claimant and are not seen as affecting each other. Anspruchsnormenkonkurrenz (concurring claim norms) describes a theoretical variation where it is taken that only one claim exists although the particular claim may be supported through consideration of more than one basis. This paper tries to achieve analysis of the possible solution of the concurrence in Lithuania. Although it is declared in Lithuanian legal doctrine and practise that concurrence between contractual and delictual liability in Lithuania is not available, analysis of practise reveals that concurrence situations occur, but they are settled in legal doctrine and foreign practise not applicable way giving priority for delictual liability.

Keywords: *concurrence of contractual and delictual liability, concurring claims, concurring claim norms, contractual liability, delictual liability.*

Evelina Ivanauskienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės justicijos instituto lektorė, doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinė atsakomybė, sutarčių teisė, deliktų teisė.

Evelina Ivanauskienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Institute of Civil Justice, lecturer, PhD candidate. Research interests: civil liability, contract law, tort law.